

Thato, mmaditoro

Pale ka Pirai Mazungunye

Ditshwantsho ka Simphiwe Mangole

E fetoletswe ke Hilda Mohale

Mane Disteneng, dikilomitara tse hlano feela ho tloha Polokwane, ho kile ha eba le ngwananyana ya neng a bitswa Thato. Thato o ne a dula le mme wa hae, Mokgadi, ntlong e neng e ahilwe ka dipalo le masenke – mokhukhu. Ka meso hoseng, mme wa Thato o ne a tlwaetse ho tsamaya le yena ho mo isa sekolong sa poraemari mane Ladanna.

Ka tsatsi le leng hoseng ha ba feta mokhukhu o motala o hukung, batho ba ne ba dutse ka ntle ba ntse ba enwa biri.

“Tlou o dula mona,” ha rialo Thato. “Ha a sa tla sekolong.”

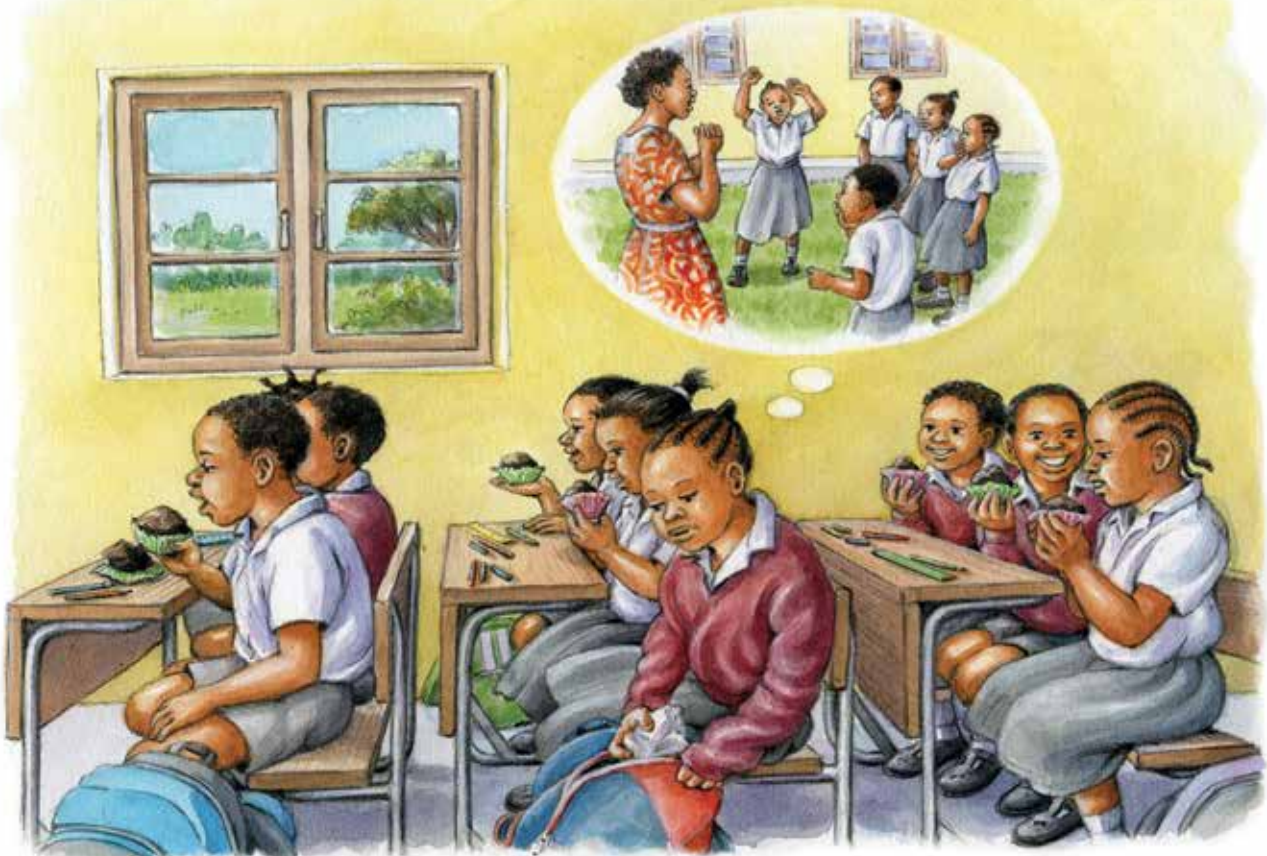
“Na o na le bonnete ba seo?” ha botsa Mokgadi.

“Ee. O itse sekolo ke sa barui, eseng bafutsana,” ha araba Thato ka maswabi. “Ke a mo hopola. E ne e le yena feela ya tswang Disteneng sekolong mane.”

Yaba Thato o mathela pejana ka pela mmae. Ba theosa mmila, ha ba ntse ba atamela Ladanna, a utlwa modumo wa dinonyana. Kwana Disteneng o ne a utlwa feela modumo wa mmimo o llang hodimo.

Thato o ne a sebetsa ka thata sekolong. Ka nako ya kgefutso, o ne a dula a etsa mosebetsi wa lapeng hobane ho ne ho eba thata ho o etsa hae. Empa kajeno e ne e le letsatsi la tswalo la Grace mme o ne a tlele le di-cupcake bakeng sa bana bohle ka tlelaseng. Mof Sephuma a fa bana dikukunyana tseo tse ntle. Thato a ja sekotwana sa hae sa kuku butlebutle. E ne e tlotsitswe ka tjhokolete ka hodimo mme e latsweha ha monate. E ile ya etsa hore Thato a hopole letsatsi la hae la tswalo le fetileng. O ne a sa tla le dikuku, empa o ne a binele bana ba tlelase pina. Titjhere o ne a e rate, empa eseng bana. Ba bang ba bona ba ne ba swentse melomo, ha ba bang ba ne ba re, “Ngwanana wa mekhukung! Ngwanana wa mekhukung – wena ya bonang motlakase ka nqane ho noka – kuku ya rona e kae?”

Ha a ntse a nahanne ka seo, Thato a ikutlwa a sa batle le ho ja cupcake ya hae. A phuthela e setseng ka pampiri mme a e kenya ka hara mokotlana wa hae wa sekolo. Yaba o ntsha buka ya hae ya ho ngolla mme a qala ho ngola mosebetsi wa lapeng.

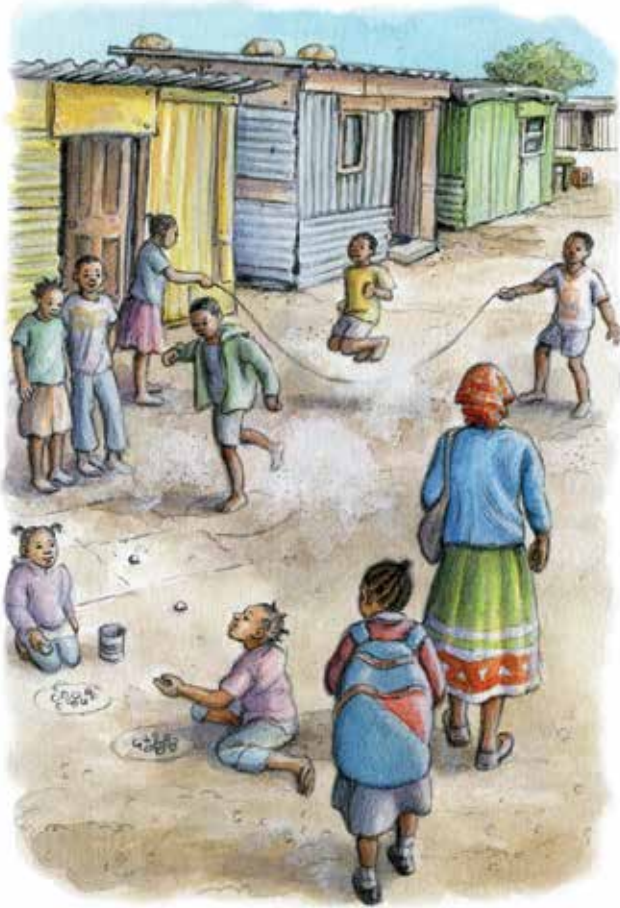

Karete ya
16 ya pale
SESOTHO

Etsa hore dipale di be bohlokwa sekolong sa heno

Ha sekolo se etswa, Thato a ya hae a tsamaya ka mora mme wa hae. Ha a ntse a atamela hukung moo mokhukhu o motala o neng o le teng, a bona bana ba bang ba le basweu ke lerole ho tloha hloohong ho isa ka tlasa maoto. Ba ne ba bapala dipapadi – kgati, tshere tshere le diketo – ka tseleng.

“Ngwanana wa sekolo ke eo o a tla,” ha rialo e mong wa bona a supile Thato. Bana ba emisa ho bapala. Banana ba neng ba bapala diketo ba emisa ho bina. Ba sheba Thato ka yunifomo ya hae ya sekolo e neng e le kgolo ho yena. Thato o ne a sa kgathalle leha ba mmita ngwanana wa sekolo. Lebitso leo le ne le le betere ho feta mabitso ao a neng a bitswa ka ona sekolong.

“O kgutlile,” bohle ba rialo ka nako e le nngwe.

“Le tshwanetse le kgutlele sekolong,” ha rialo Thato.

“Re ka nna ra tsamaya mmoho ho ya sekolong.”

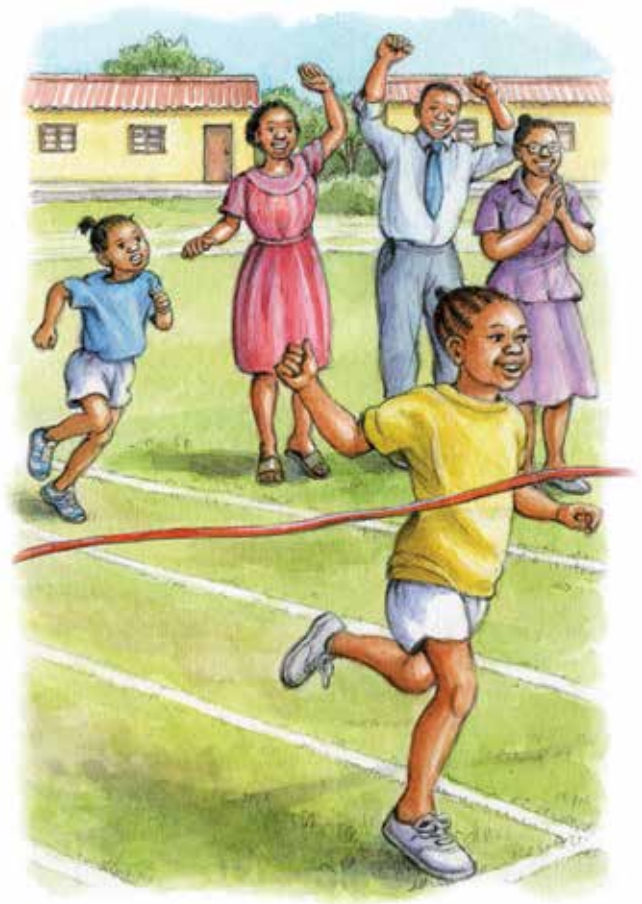
“Re ye sekolong?” ba tsheha. “Le kgale! Ha ho letho leo o tla le fumana moo!”

Sekolong ho ne ho tshwana. Ka nako tse ding Thato o ne a teneha haholo a be a lle. Ka nako tse ding o ne a kgena a be a ba kgaruma le yena. “Lebitso la ka ha ke ngwanana wa mekhukhung! Ke Thato! Le lehlohonolo lona ba ileng ba tseba ho kgetha batswadi! Hoja ke ne ke fuwe hore ke ikgethele, ke ne ke tla kgetha ho dula ntlong e kgolo!”

Bana ba bang ba ne ba tsheha, empa ba bang ba re, “O nepile. Ha re a ikgethela hore re hlahele hokae. Thato o nepile.” Mme kamora moo ba qala ho mmita feela Thato.

“Jwale?” ba mmalwa ba lonya ba ne ba rialo. “O ile a re binela ka letsatsi la hae la tswalo. Jwale le rona re tla bina pina: Thato, ngwanana wa mekhukhung, ya lorang.” Mme yaba ba mo sala morao hohle moo a yang ka hara jarete ya sekolo ba ntse ba bina pina eo e mo phoqang. “Thato, ngwanana wa mekhukhung, ya lorang.” Ba e bina hangata feela.

Empa dintho ha di dule di sa fetohe. Ha Thato a qeta dilemo tse robong, o ne a kgona ho nka karolo dipapading tsa sekolo. Kgetlo la pele ha botitjhere ba hae ba mmona a matha, ba ile ba tseba hore e tla ba mmampodi!

“O lokela ho ikwetlisa kamehla kamora sekolo, Thato,” ha rialo Mof Sephuma.

Ka tsatsi le leng le le leng, Mof Sephuma o ne a fa Thato samentjhise le ditholwana tse itseng ha bana ba bang ba sa bone. Kamehla, Thato a ikwetlisa.

Ka letsatsi la dipapadi tsa sekolo, Thato a hlola a tswa pele mabelong ohle. “Jwale o lokela ho ya emela sekolo! O lokela ho re thusa ho hlola ditlhodisanong tsa dipapadi selemong sena,” ha rialo mosuweloo ho a efa Thato pakana e kgolo.

Thato ha a ka a bula pakana eo ho fihlela a fihla lapeng, empa eitse feela ha mmae a kwala lemati. Thato a e bula. Ka hare e ne e le para ya dieta tsa ho matha, borikgwe bo bokgutshwanyane le thishete. Thato o ne a matha lebelo le leholo ka dieta tsa hae tsa ho matha.

E se kgale bana bane ba neng ba mmita ngwanana wa mekhukung ba qala ho mmita kulo ya ngwanana.

“Kulo ya ngwanana ke yane!” ba ne ba rialo ba hoeleditse ha a ba feta ka lebelohadi mabaleng a dipapadi. Mme mabelong ohle ba ne ba mo opela ditlase, ba bina, “Matha, Thato, wa ditoro, matha. Matha kulo ya ngwanana!”

Kamora dilemo tse pedi tsa boikwetliso ba letsatsi le letsatsi le ho ja dijo tseo Mof Sephuma a neng a mo tlela tsona sekolong, Thato a ba e mong wa dimathi tse hlwahlwa ka ho fetisisa Limpopo.

Ka tsatsi le leng Thato a mathela ho mmae ha a ntse a mo emetse heheng ya sekolo. “Mme, mme!” a hoeletsa. “Ke sehlopheng sa Limpopo! Ke ya Cape Town mmoho le sehlopha!”

Mosuweloo a fa Thato dipakana tse ding hape. E nngwe e ne e ena le dieta tsa ho matha le diaparao tsa ho matha. Thishete tsohle di ne di ena le letshwao la Limpopo ho tsona. Hape ho ne ho ena le pakana e nang le kepisi, dijini le baki. Hape ho ena le pakana e nyane e nang le karete ya banka ya polasetiki e neng e ena le tjelete eo a tla e sebedisa leetong la hae la Cape Town.

Ha nako e fihla ya hore sehlopha sa Limpopo se lebe Cape Town, bese e kgolo e nang le ditulo tse mabothobotho le difensetere tse lefifi ya tla ho tla lata Thato sekolong sa hae. A haka Mokgadi a mo sadisa hantle mme a nyoloha ka ditepisi tsa bese. Eitse ha a hetla ho sadisa a foka letsoho, a bona Tlou a eme haufi le mme wa hae. Kamora hae, ho ne ho eme metswalle ya hae e ditshila ya mane Disteneng.

A hopola kamoo ba neng ba rata ho mmita ngwanana wa sekolo. A bososela. “Le lokela ho kgutlela sekolong,” a rialo.

Thato e ne e le semathi se lebelo ka ho fetisisa ho dimithara tse lekgolo sehlopheng sa dilemo tsa hae. Ba ngola ditaba ka yena koranteng ya lehae mme ba bua ka yena le radiyong. Ba ne ba mmita ngwanana wa kgauta ya sa leng tseleng. Sekolong, Thato o ile a fumana mentlele phareiting sekolong. Bana bohle le matitjhere ba mo opela matsoho. Mme ba bina pina ena kgafetsa le kgafetsa. “Thato, ngwanana wa kgauta, mmaditoro.”

Eba mahlahlaha ka pale!

Mehopolo e itseng ke ena bakeng sa ho sebedisa pale e leqepheng la 1 ho isa ho la 3 mmoho le bana ba tlelase ya hao le/kapa ba tlelapo ya hao ya ho bala. Kgetha mehopolo e tshwanelang hantle dilemo le dithahasello tsa bana.

- ★ Pele o bala pale, botsa bana hore ebe ba ipona ba etsa eng ha ba se ba hodile. Mme o hlahise pale ka ho re o tlo ba phetela pale e mabapi le ngwanana ya neng a ena le ditro.
- ★ Kamora ho bala pale, buisana le bana ka taba ya bonkwapo kapa dibuli. Tsena ke dipotso tse ding tseo o ka di botsang.
 - Le nahana hore ke hobaneng ha bana ba ne ba bitsa Thato ka mabitso a kang ngwanana wa mekhukung?
 - O ne o tla etsang hoja o ne o le Thato?
 - O ka be o ne o etse eng hoja o ne o le teng ha ba bitsa Thato ka mabitso a mabe?
 - Na o nahana hore motho ke nkwapo ha a bitsa ngwana e mong ka mabitso a mabe?
- ★ Isa bana ka ntle mme o ba arole ka dihlotshwana. Kopa sehlopha ka seng

ho etsa qeto ka papadi e kgutshwanyane eo ba ka ratang ho e bapala mme o re dihlotshwana tsohle di bapale papadi ya tsona. Kamora metsotso e ka bang leshome, kopa ngwana a le mong ho tswa sehlotshwaneng ka seng ho ya sehlotshwaneng se seng mme a rute sehlotshwana sena papadi ya sehlotshwana sa hae. Dulang le etsa sena ho fihlela dihlotshwana di bapetse dipapadi tsohle.

- ★ Hlahisa hore bana ba take setshwantsho sa karolo ya pale eo ba e ratileng ka ho fetisisa mme ba ngole ditaba tsa pale ka tlasa setshwantsho sa bona. Ba ka nna ba eketsa le boamo diitshwantshong tsa bona ka ho manamisa maseleng a manyane, dipampiring tse mebala tse tswang diitshwantshong tsa dimakasine, dikhateboto, mabenyanane kapa santa.
- ★ Hlahisa hore bana ba ngole tleleho ya koranta e mabapi le Thato. Ba ka nna ba ngola sena ka bobona kapa le ka etsa sena mmoho jwaloka mongolo o abelanwang.

Mabapi le porojeke ya Story Powered Schools

Nal'ibali (lentswe la isiXhosa bakeng sa "pale ke ena") ke letsholo la naha la ho-balla-boithabiso bakeng sa ho tsoseletsa bokgoni ba bana ka ho ba balla le ho ba phetela dipale.

Story Powered Schools ke porojeke ya teko e tlang mokgwatshebetso wa letsholo la Nal'ibali la ho-balla-boithabiso le pakilweng ntshetsopeleng ya tsebo ya ho bala le ho ngola dikolong tse kgethilweng mane Eastern Cape le KwaZulu-Natal. E ananetswe ke Lefapha la Thuto, e entswe hore e kgonahale ke United States Agency for International Development (USAID).

Dikolo tseo e leng karolo ya porojeke ya Story Powered Schools di ikemiseditse ho tsoseletsa bokgoni ba baiithuti ba tsona ka ho pheta dipale le ho bala. Di sebedisa matla a dipale ho kgothaletsa baiithuti ba tsona hore ba batle ho bala le ho ngola.

